

महाराष्ट्र विधानसभा

पत्रक भाग दोन

गुरुवार, दिनांक १ डिसेंबर, २०२२ /अग्रहायण १०, १९४४ (शके)

१४७. लक्षवेधी सूचनांवरील प्रलंबित निवेदनांच्या प्रतींचे वितरण

सर्व सन्माननीय विधानसभा सदस्यांना कळविण्यात येते की, विधानसभेचे सन २०२२ चे तृतीय (पावसाळी) अधिवेशन बुधवार, दिनांक १७ ऑगस्ट, २०२२ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे सुरु होऊन गुरुवार, दिनांक २५ ऑगस्ट, २०२२ रोजी संस्थगित झाले.

संस्थगित झालेल्या प्रथम सत्रातील एकूण ५७ स्वीकृत लक्षवेधी सूचनांचे जोडपत्र दिनांक २५ ऑगस्ट, २०२२ रोजी सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात आले. त्यापैकी ६ निवेदने मा.सदस्यांना टपालखणाव्दारे त्याचदिवशी वितरीत करण्यात आली होती व एकूण ५१ लक्षवेधी सूचनांची निवेदने प्रलंबित होती. त्यापैकी १५ लक्षवेधी सूचनांची निवेदने सोमवार, दिनांक १२ सप्टेंबर, २०२२ रोजी पत्रक भाग-२ व्दारे वितरीत करण्यात आलेली आहेत. प्रलंबित ३६ निवेदनांपैकी १३ निवेदने गुरुवार दिनांक २७ ऑक्टोबर, २०२२ रोजी पत्रक भाग-२ व्दारे वितरीत करण्यात आलेली आहेत. २३ निवेदनांपैकी ९ निवेदने शाखेत प्राप्त झाली असून ती यासोबत वितरीत करण्यात येत आहेत.

विधान भवन,
मुंबई,
दिनांक : १ डिसेंबर, २०२२.

राजेन्द्र भागवत
प्रधान सचिव,
महाराष्ट्र विधानसभा.

याची प्रत :

१. महाराष्ट्र विधानसभेचे सर्व सन्माननीय सदस्य.
२. महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालयातील सर्व पक्ष कार्यालये.
३. संगणक कक्ष (website.)

लक्षवेधी सूचना

गृह (परिवहन) विभाग

महाराष्ट्र विधानसभा

सन-२०२२ चे (पावसाळी) अधिवेशन

सर्वश्री.सुनिल प्रभू.मंगेश चव्हाण, अबू आजमी, बाळासाहेब पाटील, अजित पवार, हसन मुश्रीफ, वि.स.स. यांनी महाराष्ट्र विधानसभा नियम १०५ अनुसार दिलेली लक्षवेधी सूचना पुढीलप्रमाणे आहे:-

"मध्य प्रदेशातील इंदोर येथुन अंमळनेर (जळगांव) कडे निघालेल्या इंदोर-अंमळनेर ही एस.टी.बस खलघाट नजिक नर्मदा पूलावर येताच नियंत्रण सुटून नदीत कोसळल्याच्या दुर्घटनेत १३ प्रवाशांचा मृत्यु झाल्याची भीषण दुर्घटना दि.१८.७.२०२२ रोजी घडणे, एस.टी.बस मधील सर्व प्रवाशी मृत्यु पावल्याची शक्यता वर्तविण्यात येणे, १२ जणांचे मृतदेह बाहेर काढण्यात येऊन धामणोत येथील ग्रामीण रुग्णालयात ठेवण्यात येणे, घटना स्थळी महाराष्ट्र शासन व मध्य प्रदेश सरकारने संयुक्तपणे मदत व बचाव कार्य सुरु करण्यात येणे, एस.टी.बसमधील वाहकाकडील ट्रायमॅक्स कंपनीचे इलेक्ट्रॉनिक तिकीट मशीनला नेटवर्क नसल्याने एसटीत एकूण किती प्रवासी होते याचा नेमका आकडा न कळणे, शासन तथा एसटी महामंडळाने अपघात्याच्या चौकशीसाठी तीन सदस्य चौकशी समिती नियुक्त करण्यात येणे, मृतांच्या कुटुंबियांना शासनाकडून आर्थिक मदत जाहीर करण्यात येणे, परंतु, एसटी बसचे वाढते अपघात रोखण्यासाठी शासनाकडून कोणतीच ठोस उपाययोजना करण्यात न येणे, सदर एसटी बस तांत्रिकदृष्ट्या प्रवासास सक्षम असल्याचे प्रमाणपत्र दिले होते का ? याची चौकशी होणे अत्यंत आवश्यक असणे, आधी करोना त्यानंतर ६ महिने संपाने एसटी बस यंत्रणा कोलमडल्याने एसटी बसची संख्या १७ हजाराहून साडेबारा हजारावर येणे, त्यातच एसटी बसचे ८ वर्षे किंवा १० लाख किलोमीटरचा प्रवास झाला असल्याने बसगाडीचे आयुष्य निकष ओलांडुन धावणा-या कालबाह्य गाड्यांची संख्या ३० ते ४० टक्के असणे, कालबाह्य एसटीबसगाड्यामुळे सामान्य प्रवाशी जनतेचे आयुष्य धोक्यात येणे, खासगी बसच्या धर्तीवर शासनाच्या एसटी बसचे अत्याधुनीकीकरण करुन एसटी मार्गातील अवैध खासगी बस वाहतुकीवर कायमस्वरूपी कठोर कारवाई करण्याची नितांत आवश्यकता, याकडे झालेले व होत असलेले शासनाचे अक्षम्य दुर्लक्ष, परिणामी प्रवासी जनतेत निर्माण झालेले तीव्र असंतोषाचे व चिंतेचे वातावरण, याबात शासनाने तातडीने करावयाची कार्यवाही व प्रतिक्रिया."

निवेदन

{श्री.एकनाथ शिंदे, मा.मुख्यमंत्री}

दिनांक १८.०७.२०२२ रोजी रा.प. जळगांव विभागातील अमळनेर आगाराची लेलॅण्ड बनावटीची साधी बस क्र.एम एच ४० एन ९८४८ ही इंदौर-अमळनेर मार्गावर धावत असतांना सुमारे ९.५० ते १०.०० वाजेच्या दरम्यान सदर बस मध्यप्रदेशातील खलघाट, ठिंगरी जि.धार येथे नर्मदा नदीवरील संजय सेतू पुलावर आली असता समोरील ट्रकच्या पुढे जाण्यासाठी ओव्हरटेक करीत असतांना चालकाचे नियंत्रण सुटून पुलाचा कठडा तोडून बस नदीपात्रात कोसळून प्राणांतिक स्वरूपाचा अपघात झाला आहे.

सदरचा अपघात आगार व्यवस्थापक, शिरपुर आगार यांनी हाताळलेला असून अपघाताची खबर मिळताच महाव्यवस्थापक (वाहतूक), विभाग नियंत्रक धुळे, विभाग नियंत्रक जळगांव, यंत्र अभियंता (चालन) धुळे, विभागीय वाहतूक अधिकारी, सुरक्षा व दक्षता अधिकारी, उपयंत्र अभियंता व कामगार अधिकारी रा.प.धुळे विभाग यांनी अपघातस्थळी व रुग्णालयात भेट देऊन मध्यप्रदेश प्रशासनासोबत मदत व बचाव कार्य केले आहे.

अपघात समयी रा.प.बसमधुन एकुण १० प्रवाशी व कामगिरीवरील चालक/वाहक ०२ असे एकुण १२ व्यक्ती प्रवास करीत होते. त्यापैकी १० रा.प.प्रवाशी +०१ रा.प.चालक व ०१ वाहक असे सर्व १२ व्यक्ती मृत पावले आहेत.

रा.प.महामंडळाच्या संगणकीय तिकीट व आरक्षण प्रणालीतुन (मे.ट्रायमॅक्स द्वारे संचलीत) प्राप्त अहवालानुसार अपघात समयी सदर बसमधुन ९ तिकीटधारी प्रवाशी प्रवास करीत असल्याचे निष्पन्न झाले आहे. ०१ प्रवाशाचे तिकीट देणे बाकी असल्यामुळे त्याची नोंद या अहवालात आली नाही.

उपाध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक रा.प.महामंडळ यांनी दिनांक १८.०७.२०२२ रोजी उपमहाव्यवस्थापक, नियंत्रण समिती क्र.२, उपमुख्य सुरक्षा व दक्षता अधिकारी व प्रादेशिक अभियंता नियंत्रण समिती क्र.२ यांची त्रिसदस्यीय समिती स्थापन करून सदर अपघाताची चौकशी करण्याचे आदेश देण्यात आले होते. त्यानुसार समितीने घटनास्थळी त्वरीत भेट देऊन दिनांक २०.०७.२०२२ रोजी प्राथमिक अहवाल सादर केला आहे. या अहवालानुसार रा.प.बस चालक श्री.चंद्रकात एकनाथ पाटील यांनी पडणारा मोठा पाऊस, उंच पुलावर मध्यभागी इतर वाहनास ओव्हरटेकींगचा प्रयत्न केल्याने चालकाचे नियंत्रण सुटल्याने रा.प.बस पुलाचा कठडा तोडून नदीत कोसळून अपघात झाला आहे. प्राथमिक चौकशीत सदरच्या अपघातास मृत रा.प.बस चालक जबाबदार असल्याचे निदर्शनास आले आहे.

अपघातग्रस्त बस क्र.एम एच ४० एन ९८४८ ही जळगांव विभागातील अमळनेर आगाराची लेलॅण्ड बनावटीची बस होती. बसची मुळ नोंदणी दि.१२.०७.२०१२ अशी असून दिनांक २९.०६.२०२२ रोजी आर.टी.ओ. मार्फत फिटनेस तपासणी झालेली असून त्याची मुदत दि.२७.०७.२०२३ पर्यंत वैध आहे. मागील तीन महिन्यांचे सदर बसचे दोषपत्रिकेवरील तसेच शिफ्ट डायरी वरील नोंदी तपासल्या असता सुरक्षिततेच्या दृष्टीकोनातून ब्रेक व स्टेअरिंगबाबत कोणतेही गंभीर दोष समितीस आढळून आले नाहीत.

रा.प.बसमधील १० मयत प्रवाशांच्या वारसांना प्रत्येकी रु.१०,०००/- या प्रमाणे एकुण रु.१,००,०००/- आर्थिक तात्कालिक मदत दिनांक १८.०७.२०२२ रोजी देण्यात आली असून अपघात नुकसान भरपाई मागणीस्तव पी फॉर्म देण्यात आले आहेत. मयत रा.प. बस चालक व वाहक यांचे वारसांस अंत्यसंस्कारासाठी तातडीची मदत प्रत्येकी रु.५०००/- देण्यात आली आहे.

दिनांक १७.०८.२०२२ अखेर या अपघातातील ०७ मृत प्रवाशांचे वारसांना प्रत्येकी रु.१०.०० लाख (तात्कालिक मदतीसह) प्रमाणे एकुण रु.७०,००,०००/- (रुपये सत्तर लाख) अपघात नुकसान भरपाई अदा करण्यात आली आहे. उर्वरीत ०३ मृत व्यक्तींचे वारसांना प्रत्यक्ष भेटून आवश्यक कागदपत्रे व पी फॉर्म सादर करणेबाबत पाठपुरावा करण्यात येत आहे.

अपघातात मृत पावलेले रा.प.बस चालक श्री.चंद्रकांत एकनाथ पाटील यांचे वारसांना श्रमिक नुकसान भरपाई अंतर्गत रु.१४,४६,०५०/- आणि वाहक श्री.प्रकाश श्रावण चौधरी यांचे वारसांस श्रमिक नुकसान भरपाई अंतर्गत रु.१२,२८,०२५/- रकमेचा धनादेश मे.कामगार न्यायालय, जळगांव येथे जमा करण्यात आला आहे.

तसेच रा.प.नियमानुसार कामगिरीवर असताना कर्मचारी यांचे अपघाती मृत्यु झाल्यास अपघात सहाय्यता निधी योजनेअंतर्गत देय असणारी मदत रु.१०.०० लाख किंवा त्यांचे वारसांस नोकरी यापैकी एक मदत स्वीकारणेबाबत विभाग नियंत्रक, जळगांव विभाग यांचेमार्फत संबंधितांना कळविण्यात आले आहे. त्यानुसार वारसांना नोकरी मिळण्याबाबतचा विकल्प संबंधीत चालक व वाहक यांचे कुटुंबियांनी स्विकारला आहे.

या अपघाताबाबत पोलीस उपनिरीक्षक श्री.प्रविण निकुंभ, पोलिस चौकी खलटाका, बलकवाडा, खरगोन (मध्यप्रदेश) यांनी सरकारतर्फे फिर्याद देऊन रा.प.बस चालकास जबाबदार धरून त्यांचे विरुद्ध मृत्युपश्चात दिनांक १९.०७.२०२२ गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे.

रा.प बसेसचे अपघात टाळण्यासाठी महामंडळाकडून विविध उपाययोजना नियमितपणे करण्यात येत आहेत. त्यामध्ये प्रामुख्याने चालक उजळणी प्रशिक्षण, ज्या चालकांकडून अपघात झालेला आहे

अशा चालकांचे विशेष प्रशिक्षण, चालकांची नेत्र तपासणी, आरोग्य तपासणी तसेच विना अपघात

सेवेबद्दल चालकांना प्रोत्साहनपर बक्षिसे, बिल्ले इ. देण्यात येत असतात. सुरक्षितता मोहिम राबवून चालकांमध्ये जागरुकता निर्माण करण्यात येत असते. आगारांमध्ये बैठका घेऊन चालकांचे प्रबोधन करण्यात येत आहे.

प्रादेशिक परिवहन कार्यालयाकडून वाहनाचे ८ वर्षे आयुर्मान पूर्ण होई पर्यंत दर २ वर्षांनी व त्यानंतर प्रतिवर्षी वाहन तपासून योग्यता प्रमाणपत्र देण्यात येते. महामंडळाच्या देखभाल धोरणानुसार सदर वाहनाची दैनिक देखभाल व तपासणी दि.१६.०७.२०२२ रोजी झाली होती.

सद्यस्थितीत रा.प. महामंडळाच्या अॅल्युमिनिअम धातूमधील बांधणी केलेल्या वाहनांचे आयुर्मान १० वर्षे असले तरी सदर धोरणाचा पुनर्विचार करण्यासाठी व महामंडळातील विविध वाहनांचे आयुर्मान निश्चित करण्यासाठी धोरणात्मक निर्णय घेण्यासाठी अभ्यास करून महामंडळास शिफारशी करण्यासाठी समिती स्थापन करण्यात आली आहे.

मार्गावर देण्यात येणारे वाहन सुरक्षित असावे यासाठी रा.प. महामंडळाने वाहनाच्या तांत्रिक देखभाल व दुरुस्ती संबंधी अभ्यासपूर्वक धोरण तयार केले असून सदर धोरणानुसार प्रत्येक वाहनाची तपासणी व देखभाल करण्यात येते. त्यामुळे तांत्रिक दृष्ट्या योग्य वाहन प्रवासी वाहतूकीसाठी मार्गावर देण्यात येत असल्यामुळे " कालबाह्य एस टी बस गाड्यामुळे सामान्य जनतेचे आयुष्य धोक्यात येणे" असे म्हणता येणार नाही.

रा.प. महामंडळाची वाहने सुरक्षित, मजबूत व आकर्षक असावी यासाठी वाहनांची बांधणी एम एस धातूमध्ये करण्याबाबतचे धोरण महामंडळाने स्विकारले आहे व त्यानुसार वाहनांची बांधणी करण्यात येत आहे. महामंडळाने या पुढे अत्याधुनिक इलेक्ट्रीक वाहने, सीएनजी वाहने व बीएस ६ वाहने खरेदी करण्याचे धोरण स्विकारले आहे. रा.प. महामंडळाने अत्याधुनिक बनावटीच्या ५०० डिझेलवर चालणा-या व १५० विद्युत घटकावर चालणा-या बसेस भाडेत्वावर घेण्याचा निर्णय घेतला आहे. तसेच याव्यतिरिक्त २००० विद्युत घटकावर चालणा-या बसेस भाडेत्वावर घेण्याचे प्रस्तावित आहे.

अवैध प्रवाशी वाहतूक तपासणीसाठी सर्व जिल्हांमध्ये प्रादेशिक परिवहन अधिकारी, पोलिस व रा.प.कर्मचारी यांचे संयुक्त पथक तयार करून सदर पथकास रा.प.महामंडळामार्फत १ जीप व चालक देण्यात येते. त्यानुसार सन २०२०-२१ मध्ये सदर पथकाने सरासरी १२,७६१ खाजगी वाहनांची तपासणी केली असून १०,१७४ वाहनांवर कारवाई केली आहे.

महाराष्ट्र विधानसभा

सन २०२२ चे पावसाळी अधिवेशन

लक्षवेधी सूचना क्रमांक ३०९.

सर्वश्री. छगन भुजबळ, अजित पवार, जयंत पाटील, दिलीप वळसे-पाटील, धनंजय मुंडे, डॉ. जितेंद्र आव्हाड, वि.स.स. यांनी नियम १०५ अन्वये लक्षवेधी सूचना क्रमांक ३०९ पुढीलप्रमाणे आहे:-

“महाराष्ट्र राज्यात राज्यशासनामार्फत ओबीसी जनगणना करण्याची लोकप्रतिनिधींनी दि.९ ऑगस्ट, २०२२ वा त्या सुमारास शासनाकडे मागणी केलेली असणे, नुकताच बिहार राज्याने जातनिहाय जनगणना करण्याचा निर्णय स्वतंत्रपणे घेतलेला असणे, तमिळनाडू, छत्तीसगड आणि इतर अनेक राज्यांनी सुद्धा ओबीसी जनगणना केल्या असून त्यांच्या राज्याच्या विकासासाठी त्यांचा उपयोग झालेला असणे, कारण अशी जनगणना ही सर्वांगीण विकासासाठी अत्यावश्यक असणे, देशातील अनुसुचित जाती व जमातींची जातवार जनगणना गेली दीडशे वर्षे होत आलेली असणे, त्या माहितीच्या आधारे या वर्गाच्या विकास योजना, कल्याणकरी कार्यक्रम आणि आर्थिक तरतूद केली जात असणे, नागरिकांचा मागासवर्ग म्हणजेच ओबीसी, भटके विमुक्त व विमाप्र यांच्यासाठी मंडल आयोगाने १९८० मध्ये केलेल्या शिफारशीनुसार देशात हा तिसरा मागासवर्ग अस्तित्वात आला असणे, मात्र त्याला घटनात्मक संरक्षण पुरवताना दरवेळी जनगणना नसल्याने लोकसंख्या माहित नसल्याचे कारण पुढे येते. ब्रिटिशांनी भारत जिंकला तेव्हा पहिले काम केले ते म्हणजे दर १० वर्षांनी त्यांनी जातनिहाय जनगणना सुरु केली असणे, १८७१ ते १९३१ अशी साठ वर्षे हे काम नियमितपणे होत असणे, १९४१ च्या महायुद्धात हे काम विस्कळीत झाले असणे, स्वातंत्र्यानंतर भारत सरकारने फक्त अनुसुचित जाती व जमाती यांची जातनिहाय तर इतर सर्वांची एकत्रित गणना करण्याचे धोरण स्विकारले असणे, यातून मागासवर्गीय ओबीसी वंचित राहिले असणे, विद्यमान केंद्र सरकारने २०११ च्या “विशेष सामाजिक-आर्थिक-जात गणनेचे ”

टोटा/रव ६३३ [७००-११-२०२२]-१

आकडे गेली ८ वर्षे राज्यांना दिलेले नसणे, २०२१ सालच्या नियमित जनगणनेचे काम अद्याप व्हायचे असून त्यात ही जातनिहाय गणना करावी अशी मागणी त्यांच्याकडे वारंवार केलेली असणे, ओबीसींच्या अडीअडचणी कळण्यासाठी ती गरजेची आहे असे त्यांनी लिहिले असणे, पहिल्या राष्ट्रीय मागासवर्ग आयोगाने (कालेलकर कमिशन) १९५५ साली स्वतंत्र ओबीसी जनगणनेची मागणी केली असणे, १९८० साली दुसऱ्या राष्ट्रीय मागास वर्ग आयोगाने (मंडल आयोग) स्वतंत्र ओबीसी जनगणनेची पुन्हा शिफारस केली असणे, १९९४ साली केंद्र सरकारने नियुक्त केलेल्या राष्ट्रीय मागासवर्ग आयोगाने ओबीसी जनगणना करणे आवश्यक आहे ते सरकारला तिसऱ्यांदा पटवून दिले असणे, २०१० च्या ५ मे ला संसदेत १०० खासदारांनी ओबीसी जनगणनेचा ठराव केला असणे, त्यातून २०११ ते २०१४ मध्ये ओबीसी जनगणना (SECC २०११) करण्यात आली असणे, मात्र ५ हजार कोटी रुपये खर्चून जमवलेली आकडेवारी केंद्र सरकारने जाहीर केली नसणे, राष्ट्रीय विकास परिषदेने व केंद्रीय नियोजन आयोगाने ओबीसीचे शिक्षण, रोजगार, निवारा, आरोग्य यासाठी धोरणे आखण्यासाठी ओबीसी जनगणना करावी असा ठराव केलेला असणे, संसदेच्या सामाजिक न्याय विभागाच्या स्थायी समितीने (सुमित्रा महाजन समिती) ओबीसी जनगणनेची शिफारस केलेली असणे, महाराष्ट्र विधानसभेचे तत्कालीन अध्यक्ष श्री.नाना पटोले यांनी दि.८ जानेवारी २०२० रोजी विधानसभेत ओबीसी जनगणनेचा स्वतः ठराव मांडून तो सर्वानुमते मंजूर झाला असणे, शेकडो परिषदा, संस्था, संघटना ओबीसी जनगणनेचा आग्रह धरित असणे, जोवर ओबीसी जनगणना नाही तोवर ह्या मागास समाजाच्या सर्वांगीण विकासासाठी धोरणे आणि योजना बनविण्याकरिता निधीचे नियोजन करता येणार नसणे, मुख्य प्रश्न विकासाचा असणे, तो ओबीसींचा घटनात्मक हक्क आहे तो नाकारून केंद्र सरकार शतकानुशतके मागास राहिलेल्या या कारागिर वर्गाला [बलुतेदार-अलुतेदारांना] शिक्षण, रोजगार, आरोग्य, निवारा नाकारीत आहे. त्यामुळे ओबीसी आजही स्वातंत्र्याच्या ७५ वर्षांनीही मागासच असणे, बिहार राज्याने स्वतः ते काम हाती घेतलेले असणे, तामिळनाडूने जातनिहाय जनगणना हाती घेतलेली असणे, त्यामुळे हे राज्य आज देशात

राज्य शासनाचे अधिकारी आणि कर्मचारी करणार असून शासनाची जातनिहाय जनगणना या जनगणनेच्या वेळीच सदर यंत्रणेकडून करता येणे सहज शक्य असणे, आपल्या महाराष्ट्र राज्यानेही राज्य शासनामार्फत ओबीसी जनगणना करण्याचा निर्णय घेण्याची आवश्यकता, यावर शासनाने करावयाची कार्यवाही व शासनाची प्रतिक्रिया.”

मा.मुख्यमंत्री यांचे निवेदन

जनगणना हा विषय सर्वस्वी केंद्र शासनाच्या अखत्यारीतील असून, जनगणना अधिनियम, १९४८ नुसार जनगणनेचे काम केंद्र शासनाच्या सूचनेनुसार जिल्हाधिकारी तथा मुख्य जनगणना अधिकारी यांचेमार्फत पार पाडले जाते. जनगणनेसाठी आवश्यक कर्मचारीवृंद उपलब्ध करून देणे, कर्मचा-यांना ओळखपत्र, साधनसामग्री देणे, तसेच कामाचे नियोजन, कामाची विभागणी, निधीचे वाटप इत्यादी कामे जिल्हाधिकारी तथा मुख्य जनगणना अधिकारी यांचेमार्फत केली जातात. केंद्र शासनाच्या जनगणना संचालनालय, मुंबई या कार्यालयाकडून जनगणनेचे प्रत्यक्ष काम करणा-या कर्मचा-यांचे प्रशिक्षण आयोजित केले जाते. सामान्य प्रशासन विभाग हे केंद्र शासनाच्या जनगणना धोरणाची अंमलबजावणी करणारी चॅनलायझिंग एजन्सी आहे.

जनगणनाकरीता केंद्र शासनाने दिलेल्या मार्गदर्शक सूचना नुसार जिल्हा व महानगरपालिका कार्यालयांना तांत्रिक सहाय्यक व शिपाई यांचे मानधन, संगणकीय साहित्य, इतर सामग्री व प्रशिक्षणासाठी खर्च केंद्र शासनाकडून राज्य शासनास प्राप्त होतो.

कोविड १९ महामारीच्या प्रादुर्भावामुळे जनगणना आयुक्त, भारत सरकार गृह मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी दिनांक २५ मार्च, २०२० रोजीच्या पत्रान्वये जनगणना २०२१ चा कार्यक्रम पुढे ढकलण्यात आला आहे.

दिनांक ८ जानेवारी, २०२० रोजी मा.अध्यक्ष महाराष्ट्र विधानसभा यांनी सन २०२१ च्या सार्वत्रिक जनगणनेमध्ये मागास प्रवर्गातील लोकसंख्येची जातीनिहाय जनगणना करण्याची शिफारस या विषयाबाबत मांडलेला ठराव दिनांक ८ जानेवारी, २०२० रोजी सभागृहात चर्चा होऊन एकमताने संमत करण्यात आला. त्याअनुषंगाने दि. १० फेब्रुवारी, २०२० च्या पत्रान्वये

सभागृहाने संमत केलेला ठराव पुढील आवश्यक कार्यवाहीसाठी सह संचालक, महारजिस्ट्रार व जनगणना आयुक्त कार्यालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली यांना कार्यवाही करिता पाठविण्यात आला आहे. तसेच दि.२७ एप्रिल २०२२ रोजी स्मरणपत्र पाठवून त्यावर केलेली कार्यवाही महाराष्ट्र शासनास कळविण्याबाबत विनंती करण्यात आलेली आहे. तथापि, केंद्र शासनाकडून याप्रकरणी करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती अद्यापपर्यंत अप्राप्त आहे.

जनगणना करणे हा विषय केंद्र शासनाच्या अखत्यारित आहे. सामान्य प्रशासन विभाग चॅनलायझिंग एजन्सी म्हणून काम करते.

महाराष्ट्र विधानसभा

सन २०२२ चे तृतीय (पावसाळी) अधिवेशन

सर्वश्री. अमित साटम, सुनिल प्रभू, सर्वश्रीमती मनिषा चौधरी, यामिनी जाधव, डॉ.जितेंद्र आव्हाड, सर्वश्री.अजित पवार, जयंत पाटील, छगन भुजबळ, दिलीप वळसे-पाटील, हसन मुश्रीफ, अनिल पाटील, यशवंत माने, शेखर निकम, दिपक चव्हाण, बाळासाहेब पाटील, विधानसभा सदस्य यांनी महाराष्ट्र विधानसभा नियम १०५ अन्वये दिलेली लक्षवेधी सूचना पुढीलप्रमाणे आहे :-

"मुंबईतील कुर्ला पूर्वेकडील नाईक नगरातील इमारत कोसळून १९ जणांचा नाहक जीव गेला असणे, यामध्ये अर्ध्याहून अधिक कष्टकरी कामगार असणे, मस्जिद बंदर, डोंगरी, माझगांव, कुर्ला, घाटकोपर, मालवणीसह बहुतांश ठिकाणी धोकादायक आणि अतिधोकादायक इमारती तग धरून उभ्या असणे, महापालिका व म्हाडाने अशा इमारतींची यादी जाहीर करत त्यातील रहिवाशांना इमारती रिकाम्या करण्याचे आवाहन केले असणे, म्हाडाने काही रहिवाशांना संक्रमण शिबिरात हलवले देखील परंतु संक्रमण शिबिरांच्या अभावामुळे कित्येक रहिवासी घरांच्या प्रतिकेत धोकादायक, अतिधोकादायक इमारतीत जीव मुठीत घेऊन राहत असणे, तर काही ठिकाणी पुर्नविकासाला काही कारणांमुळे बिलंब होणे, रहिवाशांना किचकट, तांत्रिक अशा अडथळ्यांना सामोरे जावे लागत असल्यामुळे पुर्नविकासाला परवानगी मिळत नसणे, नादुरुस्त इमारत पावसात पत्त्यासारखी कोसळत असणे, अशा घटना मस्जिद बंदर, डोंगरी, कुर्ला आणि मालवणी मध्ये अनेकदा घडल्या असणे, घटना घडल्यावर कंत्राटदार, विकासक आणि तत्सम संबंधितावर ठपका ठेवला जात असणे, इमारत धोकादायक घोषित करतानांच पुर्नवसनाचा विचार केला जात नसल्यामुळे सदर इमारती कर्दनकाळ ठरतात ही वस्तुस्थिती असणे, धोकादायक किंवा अतिधोकादायक इमारतीचा पुर्नविकास लवकरात लवकर करण्याबाबत शासनाने करावयाची कार्यवाही शासनाची प्रतिक्रिया."

मा. उपमुख्यमंत्री (गृहनिर्माण) यांचे निवेदन

मौजे चेंबूर, ता.कुर्ला स. नं. १४ येथील भूखंड १ ते ६ येथील ४९९१.२ चौ.मी. जमीन नाईक नगर सहकारी गृहनिर्माण संस्था मर्या. यांचे सभासदांचे निवासी इमारतीकरिता महसूल मुक्त पध्दतीने PWR (युध्दोत्तर पुनर्वसन योजना) अंतर्गत प्रदान करण्यात आली आहे. नाईक नगर सहकारी गृहनिर्माण संस्था मर्या. येथील ए, बी, सी, व डी अशा एकुण ४ इमारती असून, सदर इमारती धोकादायक स्थितीत असल्यामुळे महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३५४ अन्वये इमारत दुरुस्तीकरिता दि.२८.०६.२०१३ रोजी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेमार्फत नोटीस बजावण्यात आली होती. तथापि, सुचनेचे पालन न झाल्याने सदर इमारतींना धोकादायक (सी-१) प्रवर्गातील इमारत घोषित करून इमारतींचे तात्काळ निष्कासन करण्याकरिता दि.१८.११.२०१४ व दि.२६.०५.२०१५ रोजी महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३५४ अन्वये नोटीस बजाविण्यात आली होती. बृहन्मुंबई महानगरपालिकेमार्फत दि.१६.०५.२०१६ रोजी सदरहू इमारतींचे विद्युत व जल जोडणी खंडीत केली होती. तद्नंतर, सदर सोसायटीचे अध्यक्ष व सचिव यांनी संरक्षणात्मक सल्लागाराची नेमणूक करून सदर इमारतीचा संरक्षणात्मक अहवालानुसार सदर इमारती या सी-२बी प्रवर्गातील असल्याचे व "डी" इमारतीचे दुरुस्तीचे काम पुर्ण करून इमारत स्थिर असल्याबाबतचा अहवाल बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस सादर केला होता.

नाईक नगर सहकारी गृहनिर्माण संस्था मर्या. येथील इमारत "डी" (तळ मजला+तिसरा मजला) दि.२७.०६.२०२२ रोजी रात्री ११.३० वा. कोसळून अंदाजे ४० व्यक्ती अडकल्याची माहिती बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या आपात्कालीन विभागास प्राप्त झाली. तद्नंतर, बृहन्मुंबई महानगरपालिका, एन. डी. आर.एफ., पोलीस, अग्निशामन विभाग यांचेमार्फत राबविण्यात आलेल्या बचाव कार्यादरम्यान एकुण ३३

व्यक्तींना बाहेर काढून पुढील उपचाराकरिता तात्काळ हॉस्पिटलमध्ये पाठविण्यात आले. त्यातील एकूण १९ व्यक्तींना डॉक्टरांनी मृत घोषित केले व उर्वरित १४ व्यक्तींना प्रथमोपचारानंतर डिस्चार्ज देण्यात आला. सद्यःस्थितीत सोसायटीतील उर्वरित ए, बी व सी इमारतींचे दि.०१.०७.२०२२ ते दि.०८.०७.२०२२ या कालावधी दरम्यान निष्कासन बृहन्मुंबई महानगरपालिकेमार्फत करण्यात आले आहे.

धोकदायक किंवा अतिधोकादायक इमारतींचा पुनर्विकास लवकरात लवकर करण्याबाबत विकास नियंत्रण व प्रोत्साहन नियमावलीतील विनियम ३३(७)(ए) मध्ये उपनगर आणि उपनगरातील मोडकळीस आलेल्या / असुरक्षित अशा विद्यमान अधिकृत भाडेकरु इमारतींची आणि मुंबई शहरातील विद्यमान अधिकृत विना उपकरप्राप्त भाडेकरु इमारतींची पुनर्बांधणी / पुनर्विकास करण्याची तरतूद करण्यात आली असून अशा इमारतींचा पुनर्विकासाचा प्रस्ताव प्राप्त झाल्यास त्यानुसार बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडून मंजूरी दिली जाते. बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या हद्दीतील इतर विशेष प्राधिकरण वगळून म.न.पा. कार्यक्षेत्रातील येणाऱ्या धोकादायक व मोडकळीस आलेल्या इमारतींवर कार्यवाही करण्याबाबत नगर विकास विभागाने दि.२५.०५.२०१८ अन्वये मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत, सदरहू मार्गदर्शक सूचनांनुसार बृहन्मुंबई महानगरपालिकेमार्फत कार्यवाही करण्यात येते.

म्हाडा प्राधिकरणाच्या मुंबई इमारत दुरुस्ती व पुनर्रचना मंडळामार्फत प्रतिवर्षी फेब्रुवारी ते मे महिन्याच्या दरम्यान मुंबई शहरातील उपकरप्राप्त इमारतींचे पावसाळापूर्व सर्वेक्षणात तसेच सतत सुरु असलेल्या सर्वेक्षणात आढळलेल्या धोकादायक इमारतींची यादी, त्या दृष्टीकोनातून घ्यावयाची खबरदारीबाबत महत्वाच्या सूचना प्रतिवर्षी विविध भाषिक वृत्तपत्रांतून प्रसिध्द करण्यात येतात. धोकादायक ठरविलेल्या इमारतींवर ती इमारत धोकादायक असल्याचा फलक लावणे, धोकादायक भाग पाडणे, धोकादायक इमारतीच्या भागास टेकू लावणे, रहिवाश्यांना संक्रमण शिबिरात हलविणे, इमारतीच्या दुरुस्तीबाबतची पुढील अनुषंगिक कार्यवाही मंडळामार्फत करण्यात येते. इमारतीच्या धोक्याची लक्षणे तथा इमारत कोसळल्याचे मंडळाच्या निदर्शनास आणून देण्याकरिता मंडळाने ताडदेव, मुंबई येथे उपअभियंता व कनिष्ठ अभियंता दर्जाचे अधिकाऱ्यांच्या अखत्यारीत असलेल्या २४ तास अहोरात्र कार्यरत असणाऱ्या नियंत्रण कक्ष उघडला आहे.

मुंबई शहर व उपनगरातील ३८ विविध ठिकाणी संक्रमण शिबीर असून सदर संक्रमण शिबीरामध्ये २११४९ संक्रमण गाळे आहेत. सद्यःस्थितीत मंडळाकडे मुंबई शहर ०६ व उपनगरात ३५ असे एकूण ४१ संक्रमण गाळे रिक्त आहेत. जुन्या व जीर्ण झालेले ११ संक्रमण शिबीरांचे पुनर्विकासाची कामे टप्पाटप्पाने मंडळामार्फत सुरु आहेत.

म्हाडाच्या मालकीच्या भाडेकरु इमारतींच्या पुर्नबांधणी किंवा पुनर्विकास किंवा मुंबई शहरातील बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या मालकीच्या भाडेकरु इमारतींच्या पुर्नबांधणी किंवा पुनर्विकासासाठी बृहन्मुंबई विकास नियंत्रण व प्रोत्साहन नियमावली २०३४ मध्ये नविन कलम ३३ (२४) अंतर्गत प्रस्तावित सुधारणाबाबत नगर विकास विभागाने दि.२८.०२.२०२२ अन्वये अधिसूचना प्रसिध्द केली आहे. सदर अधिसूचनेला अंतिम मंजूरी प्राप्त झाल्यानंतर अशा इमारतींचा पुनर्विकास करणे शक्य होणार आहे.

मुंबई शहर बेटावरील जुन्या व मोडकळीस आलेल्या धोकादायक उपकरप्राप्त इमारतींचे तसेच मालक / विकासकांनी अर्धवट अवस्थेत सोडलेल्या उपकरप्राप्त इमारतींच्या पुनर्विकास प्रकल्प म्हाडामार्फत ताब्यात घेऊन पुर्ण करण्याकरिता म्हाड अधिनियम, १९७६ मध्ये सुधारणा प्रस्तावित केल्या असून, सदरहू विधेयक महामहिम राष्ट्रपती महोदयांकडे मान्यतेकरिता सादर करण्यात आले आहे.

महाराष्ट्र विधानसभा
 सन २०२२ चे द्वितीय (पावसाळी) अधिवेशन

श्री.राजु आवळे, विधानसभा सदस्य यांनी महाराष्ट्र विधानसभा नियम १०५ अनुसार दिलेली लक्षवेधी सूचना पुढीलप्रमाणे आहे :-

“ मुंबईतील अनेक झोपडपट्ट्यांचे पुनर्वसन प्रकल्प हे मालकी हक्काच्या अनुषंगाने रखडलेले असणे, विशेषतः खाजगी मालकीच्या जमिनी, शासन नियंत्रित कल्याणकारी संस्था तसेच धर्मादाय संस्था यांच्या मालकीच्या जमिनीवरील प्रकल्प राबविताना असंख्य अडचणी येत असणे, या धर्मादाय संस्था यांच्या मालकीच्या जमिनीवरील प्रकल्प राबवितांना असंख्य अडचणी येत असणे, या धर्मादाय संस्था, लोककल्याणकारी संस्था या विशिष्ट उद्देशपूर्तीसाठी काही खाजगी जमिन मालकांकडून जमिनी या दान स्वरूपात मिळालेल्या असणे, तर काही वेळेस शासनाकडून जमिनी वाटप केलेल्या असणे, या संस्थेचे संचालन/व्यवस्थापन हे काही लोकांच्या विश्वस्त समित्या, तर काहींच्या शासन नियुक्त प्रतिनिधी तर काही शासनाच्या विविध खात्यांमार्फत चालविले जाणे, या जमिनीवरील प्रकल्प राबविण्यासाठी झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या नियमानुसार संबंधित जमिन धारकांकडून ना हरकत प्रमाणपत्र प्राप्त करावे लागणे, सदर संस्था अशा प्रकारे ना हरकत प्रमाणपत्र न देता उलटपक्षी कोर्टात जाऊन पुनर्वसनासाठी त्या प्रकल्पास विरोध करित असल्याबद्दल निदर्शनास येणे, कायदानुसार पात्र झोपडपट्टीधारकांना आहे त्याच ठिकाणी पुनर्वसित करण्याचे धोरण असणे, त्याशिवाय दुसरा पर्याय नसेल तर त्यांना ना-हरकत प्रमाणपत्रासाठी का बाध्य केले जात असणे, असे प्रमाणपत्र प्राप्त करण्याची अट टाकून प्रकल्पाचा विलंब करण्यासाठीचे कारण निर्माण केले जात असणेजसे शासकीय, निमशासकीय जमिनीवर प्रकल्प राबविताना जमिनीच्या रेडीरेकनरनुसार येणाऱ्या किंमतीच्या २५ टक्के रक्कम प्रिमियम म्हणून घेण्याचे असलेले धोरण अशा शासन नियंत्रित कल्याणकारी संस्था यांच्याकरीता लागू नसणे, यासाठी हवे असेल तर २५ टक्के पेक्षा जास्त प्रिमियमची आकारणी करण्याबाबत विचार करण्याची आवश्यकता असणे, जर पात्र झोपडपट्टीधारकांना कायदानुसार संरक्षण दिले गेले तर अशा प्रकारे प्रिमियमची आकारणी करून ना हरकत प्रमाणपत्र देण्याबाबतचे अधिकार स्थानिक जिल्हाधिकारी अथवा झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरणास देण्यास कोणतीही अडचण नसणे, जर प्रिमियमची आकारणी होत असेल तर ना हरकत प्रमाणपत्राची सक्ती रद्द करणे आवश्यक असणे, याबाबत शासनाने केलेले व करावयाची कार्यवाही याबाबत शासनाची प्रतिक्रिया व भूमिका.”

मा.उपमुख्यमंत्री (गृहनिर्माण) यांचे निवेदन

शासकीय/निमशासकीय जमिनीवरील झोपडपट्ट्यांचे पुनर्वसन करताना अशा शासकीय जमिनीवर झोपडपट्टी

पुनर्वसन योजनेस मंजुरी दिल्यानंतर विकास नियंत्रण व प्रोत्साहन नियमावली २०३४ चे विनियम ३३(१०) मधील उप नियम २.८ नुसार शासनास/संबंधित जमीन मालक प्राधिकरणास झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरणाने ना-हरकत प्रमाणपत्र मिळवण्याकरिता पत्रव्यवहार करावा व संबंधित जमीन मालक प्राधिकरणाने ६० दिवसांच्या कालावधीमध्ये झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरणास ना-हरकत प्रमाणपत्र अथवा हरकत असल्यास त्याबाबतच्या कारणांसह कळवावे अशी तरतूद आहे.

तसेच खाजगी जमिनीवरील झोपडपट्ट्यांचे पुनर्वसन करतांना महाराष्ट्र झोपडपट्टी क्षेत्र (सु.नि. व पु.) अधिनियम, १९७१ च्या कलम १४(१) अन्वये खाजगी जमिनीचे भूसंपादन करण्यात येते. सदर जमिनीवरील झोपडपट्ट्यांचे पुनर्वसन करण्याची संबंधित जमीन मालकास प्रथम संधी दिली जाते. जमीन मालक सदर मिळकतीवरील झोपडीधारकांना कोणत्याही सोयी सुविधा पुरवित नसेल तसेच जमिनीचा विकास देखील करत नसेल तर, कलम १४(१) मधील तरतुदीनुसार खाजगी मालकीच्या जमिनीचे भूसंपादन करण्यात येते. सदरहू भूसंपादन करताना जमीन मालक व इतर हितसंबंधीत यांना त्यांचे म्हणणे मांडण्याची संधी दिल्यानंतर मुख्य कार्यकारी अधिकारी, झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरण यांच्या अभिवेदानुसार शासन मान्यतेने सदर मिळकतीचे कलम १४(१) नुसार भूसंपादन करण्यात येते व ती राज्य शासनाकडे निहित होते. अशा खाजगी जमिनीच्या भूसंपादनाबद्दल जमीन मालक यांना कलम १७ नुसार भरपाईच्या रक्कमेची परिगणना करून त्यानुसार सदर भरपाई जमीन मालकास दिली जाते.

शासकीय/निमशासकीय जमिनीवर झोपडपट्टी पुनर्वसन योजना राबविताना रेडीरेकनर दराच्या २५% इतकी रक्कम जमीन अधिमूल्यापोटी संबंधित जमीन मालक प्राधिकरणास देण्याची तरतूद आहे. तथापि, खाजगी जमिनीच्या/धर्मादाय संस्था/शासन नियंत्रित कल्याणकारी संस्था यांच्या जमिनीच्या बाबतीत अशी तरतूद नाही.

मुंबई शहर व विशेषतः उपनगरामध्ये धर्मादाय ट्रस्ट तसेच इतर खाजगी व्यक्तींच्या जमिनीवर झोपडपट्ट्या आहेत. उदा. एफ.ई.दिनशाँ ट्रस्ट, जीजीभाँय बेहेरामजी, महमद युसुफ खोत, ऐ.एच.वाडीया ट्रस्ट (कुर्ला इस्टेट) व्ही.के. लाल इत्यादींच्या जमिनीवर मोठ्या प्रमाणात झोपडपट्ट्या आहेत व जमीन मालक म्हणून त्यांना झोपडपट्टी पुनर्वसन योजना सादर करण्याचा हक्क आहे. मात्र हे जमीन मालक झोपडपट्टी पुनर्वसन योजना दाखल करीत नाही वा झोपडीधारकांच्या सहकारी गृहनिर्माण संस्थांना अथवा विकासकालाही झोपडपट्टी पुनर्वसन योजना राबविण्यासाठी संमती देत नाहीत त्यामुळे या मोठ्या जमिनीवरील झोपडपट्ट्या विकासाविना पडून आहेत.

उपरोक्त बाब विचारात घेऊन अशा प्रकारे झोपडपट्टीने व्याप्त धर्मादाय संस्था व इतर खाजगी जमीन मालक यांनी त्यांच्या मालकीच्या जमिनीवर असलेल्या झोपडपट्ट्यांसाठी झोपडपट्टी पुनर्वसन

योजना सादर करणेबाबत ३ महिने मुदतीची नोटीस देण्याबाबतचा तसेच या मुदतीत संबंधित जमीन मालकांनी झोपडपट्टी पुनर्वसन योजना सादर न केल्यास, अशा जमिनी महाराष्ट्र झोपडपट्टी क्षेत्र (सुधारणा, निर्मूलन व पुनर्विकास) अधिनियम, १९७१ च्या तरतुदीनुसार संपादन करण्याची कारवाई सुरु करण्याचा ठराव झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या बैठकीत सर्वानुमते पारीत करण्यात आला. जेणेकरून अशा जमिनी संपादनाअंती शासकीय जमिनी म्हणून झोपडपट्टी पुनर्वसन योजना राबविण्यासाठी उपलब्ध होतील.

*****

असणे, किंवा यात बदल घडवून आणण्याबाबत जमिनी मालकांच्या संस्था तसेच धर्मदाय संस्था यांच्या मालकांच्या संस्थांकडून प्रकल्प राबवितांना असल्या अडचणी येत असणे, या धर्मदाय संस्था यांच्या मालकांच्या संस्थांकडून प्रकल्प राबवितांना असल्या अडचणी येत असणे, या धर्मदाय संस्था, लोकसंस्थांकडून संस्था या विषयक अडचणीसाठी काही जागी जमिन मालकांकडून जमिनी या दान प्रकल्पाने मिळवल्या असणे, तर काही वेळेस शासनाकडून जमिनी वाटप केल्या असणे, या संस्थेचे इच्छित/अपेक्षितपणे हे काही जागीच्या विषयस्त सामल्या, तर काहीशा शासन नियुक्त प्रतिनिधी तर काही जागीच्या विषय सामल्यामार्फत घालविले जाणे, या जमिनीवरील प्रकल्प राबविण्यासाठी झोपडपट्टी पुनर्वसन अधिनियमाच्या निदरनुसार संबंधित जमिन धारकांकडून ना हरकत प्रमाणपत्र प्राप्त करावे लागणे, तसे संस्था अशा प्रकारे ना हरकत प्रमाणपत्र न देता अनटपही कोर्टात जाऊन पुनर्वसनासाठी त्या प्रकल्पात विरोध करीत असल्याचे तिडोनास येणे, कागदांनुसार पात्र झोपडपट्टीधारकांना जाई त्याच ठिकाणी पुनर्वसित करण्याचे धोरण असणे, त्याचप्रमाणे पुरातन काळात तर त्यांना ना-हरकत प्रमाणपत्रासाठी का वाच्य केले जात असणे, असे प्रमाणपत्र प्राप्त करण्याची अट टाकून प्रकल्पाचा विलंब करण्यासाठीचे धोरण निर्माण केले जात असणेवस शासकीय निमशासकीय जमिनीवर प्रकल्प राबवितांना जमिनीच्या मालकांसमोर येणाऱ्या किपतीच्या २५ टक्के इतक्या प्रमाणे संपादन करण्याचे असल्याचे धोरण अशा प्रकारे निर्माण केल्यानेकारी संस्था पळव्याकरीत लागू नसणे, वासाठी हवे असले तर २५ टक्के पेक्षा जास्त प्रमाणपत्रे आकारणी करण्याबाबत विचार करण्याची आवश्यकता असणे, तर पात्र झोपडपट्टीधारकांना कोर्टात जाऊन विरोध दिले गेले तर अशा प्र. राबविण्याची आवश्यकता करून ना हरकत प्रमाणपत्र मिळवण्याचे अधिकार स्थानिक विस्थापिकांनी अथवा झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरणात देण्यास कोणताही अडथळ नसणे, तर प्रमाणपत्रे आकारणी होत असले तर ना हरकत प्रमाणपत्राची सुकती राह करणे आवश्यक नसणे, याबाबत शासनने कोर्टात हे प्रकल्पाची कोर्टात याबाबत शासनाची प्रतिक्रिया न

या उपपत्राबाबत (पुनर्वसना) याचे निवेदन

महाराष्ट्र विधानसभा

सन २०२२ चे तिसरे (पावसाळी) अधिवेशन

डॉ.राहूल पाटील, वि.स.स. यांनी महाराष्ट्र विधानसभा नियम १०५ अनुसार दिलेली लक्षवेधी सूचना पुढीलप्रमाणे आहे :-

“ मराठवाड्यातील शेतकऱ्यांना कृषी विषयक माहिती, कृषी उत्पादनात वाढ होण्याच्या अनुषंगाने विविध प्रयोग व संशोधन करण्यासाठी व विद्यार्थ्यांना कृषी विषय शिक्षण मिळावे याकरीता परभणी येथे वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषी विद्यापीठाची स्थापना करण्यात येणे, सदर कृषी विद्यापीठात सद्य स्थितीत ५२ ते ५३ टक्के कर्मचा-यांची पदे रिक्त असणे, सन २०१७ पासून रिक्त पदे भरण्याबाबत कोणतीच कार्यवाही करण्यात न येणे, विद्यापीठ प्रशासनामार्फत दर ३ महिन्यांनी शासनाकडे रिक्त पदाबाबतचा अहवाल सादर करण्यात येणे, तथापी परभणी येथील कृषी विद्यापीठातील रिक्त पदे भरण्याबाबत कोणतीच कार्यवाही करण्यात न येणे, परिणामी कृषी विषयक शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणावर त्याचा होणारा विपरीत परिणाम, त्याच प्रमाणे कृषी विषयक संशोधन करण्यात येत असलेल्या अडचणी, गेल्या कांही वर्षांपासून मराठवाड्यात ओला दुष्काळ, अवकाळी पाउस अशा नैसर्गिक आपत्तीमुळे शेतकरी संकटात सापडलेला असणे, त्यामुळे कृषी विषयक संशोधनाची नितांत आवश्यकता असणे, परंतु कर्मचा-यांच्या रिक्त पदामुळे संशोधनाचा अभाव भासत असणे, शासनाने रिक्त असलेली सर्व पदे तात्काळ भरण्याची आवश्यकता, तसेच वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषी विद्यापीठाला यावर्षी ५० वर्षे पूर्ण होणे, या निमित्त शासनामार्फत ५० कोटी रुपयांचा विशेष निधी मंजूर करण्यात येणे, परंतु अद्यापही सदर मंजूर निधी विद्यापीठास वर्ग करण्यात न येणे, सदर निधी कृषी क्षेत्राची गुणवत्ता वाढविण्याच्या दृष्टीन नवनवीन संशोधन कार्य व कृषी विषयक शिक्षण घेणा-यांना दर्जेदार शिक्षण देण्याच्या अनुषंगाने अत्यल्प असणे, त्यामुळे सदर निधीत वाढ करून किमान १०० कोटी रुपये मंजूर करण्याची आवश्यकता, शासनाने याबाबत निर्णयात्मक कार्यवाही करण्याची आवश्यकता वा शासनाची प्रतिक्रिया.”

श्री.अब्दुल सत्तार, मा.मंत्री (कृषि) यांचे निवेदन

कृषि शिक्षण, कृषि संशोधन आणि विस्तार शिक्षण इत्यादीच्या माध्यमातून शेतीचे बळकटीकरण आणि शेतकऱ्यांचे हित साधण्याच्या दृष्टिकोनातून सन १९७२ मध्ये वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी या कृषि विद्यापीठाची स्थापना करण्यात आलेली आहे. कृषि क्षेत्राला बळकटीकरण देण्यासाठी कृषि विद्यापीठामार्फत विविध वाणांचे संशोधन आणि त्याचा प्रचार व प्रसार करण्यात येतो व त्याकरीता वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी अंतर्गत विविध कृषि महाविद्यालये, कृषि तंत्र विद्यालये, संशोधन केंद्रे, कृषि विज्ञान केंद्रे यांची स्थापना करण्यात आलेली आहे.

सद्यस्थितीत वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी येथे रिक्त असल्याने कृषि शिक्षण, संशोधन व विस्तार इ. कामकाजावर काही प्रमाणात परिणाम होत आहे, तथापि कृषि महाविद्यालयांमध्ये पुरेशा प्रमाणात शिक्षक उपलब्ध नसल्यामुळे कृषि विद्यापीठातील संशोधन व विस्तार कार्यातील शिक्षकांच्या सेवा शिक्षण कार्यात वापरण्यात येत आहेत. विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक नुकसान होऊ नये यासाठी शिक्षकांना अतिरिक्त तासिका देण्यात येत आहेत तसेच तासिका तत्त्वावर कंत्राटी पद्धतीने शिक्षक घेऊन अध्ययनाचे कार्य सुरळितपणे पार पाडण्यात येत आहे.

कोव्हिड-१९ च्या संसर्गजन्य रोगाच्या पार्श्वभूमीवर वित्त विभागाच्या शासन निर्णयानुसार कोणत्याही विभागाने कोणत्याही प्रकारची नवीन पदभरती करू नये, अशा सुचना देण्यात आल्या होत्या. त्यानुसार, नवीन पदभरतीवर निर्बंध असल्याकारणाने भरती प्रक्रिया राबविणे शक्य झाले नाही. राज्यातील कृषि विद्यापीठांकडून रिक्त पदे भरण्याबाबत होत असलेली मागणी विचारात घेऊन रिक्त पदे भरण्यास अनुमती मिळण्याबाबतचा प्रस्ताव वित्त विभागास सादर करण्यात आला होता. सदर प्रस्तावानुसार शिक्षकवर्गीय संवर्गातील सरळसेवेच्या एकूण रिक्त पदांच्या ५०% मर्यादेत पदे भरण्यास वित्त विभागाच्या उपसमितीची मान्यता प्राप्त झाली असून त्यानुसार शासन स्तरावर पुढील कार्यवाही सुरु आहे.

वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी या कृषि विद्यापीठास ५० वर्षे पूर्ण होत आहेत. त्यानुषंगाने, सन २०२२-२३ या आर्थिक वर्षात वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठास कार्यक्रम खर्चातर्गत सहाय्यक अनुदाने करिता रु.३०.०० कोटी, भांडवली मत्तेच्या निर्मितीकरिता रु.२८.३३ कोटी व सहाय्यक अनुदाने(वेतन) करिता रु.१०.०० कोटी असा एकूण रु.६८.३३ कोटी एवढा निधी अर्थसंकल्पित करण्यात आला आहे. या निधीपैकी सहाय्यक अनुदाने करिता अर्थसंकल्पित करण्यात आलेल्या एकूण रु.३०.०० कोटी निधी मधून रु.२५.०० कोटी निधी विद्यापीठाच्या संशोधनात्मक कार्यासाठी उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.

*****

संशोधन विभाग (शिकु) विभाग, मराठवाडा, शिकु

संशोधन विभाग (शिकु) विभाग, मराठवाडा, शिकु
 केंद्रात सहाय्यक अनुदाने करिता रु.३०.०० कोटी, भांडवली मत्तेच्या निर्मितीकरिता
 रु.२८.३३ कोटी व सहाय्यक अनुदाने(वेतन) करिता रु.१०.०० कोटी असा एकूण रु.६८.३३ कोटी
 एवढा निधी अर्थसंकल्पित करण्यात आला आहे. या निधीपैकी सहाय्यक अनुदाने करिता
 अर्थसंकल्पित करण्यात आलेल्या एकूण रु.३०.०० कोटी निधी मधून रु.२५.०० कोटी निधी
 विद्यापीठाच्या संशोधनात्मक कार्यासाठी उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.

लक्षवेधी सूचना

महाराष्ट्र विधानसभा

सन २०२२ चे तृतीय (पावसाळी) अधिवेशन

श्री. किशोर जोरगेवार, विधानसभा सदस्य यांनी महाराष्ट्र विधानसभा नियम १०५ अन्वये दिलेली लक्षवेधी सूचना पुढीलप्रमाणे आहे :-

“ वीजनिर्मिती करिता महानिर्मिती वेकोलि कडून ३४१५ रु. प्रती मे. टन, एसईसीएल ३२९३ रु. प्रती मे. टन, एमसीएल ३३१६ रु. प्रती मे टन आणि एससीसीएल कडून ५७५७ रु प्रती मे टन याप्रमाणे कोळसा विकत घेणे, महाराष्ट्र खनिकर्म महामंडळाच्या माध्यमातून वार्षिक २२ दशलक्ष मेट्रिक टन कच्चा कोळसा धुण्यासाठी कोल वॉशरीजमध्ये पाठविणे, हा कोळसा धुताना २५ टक्के म्हणजेच ५५,००,००० मे. टन कोळसा नाकारला जाणे, हा नाकारलेला कोळसा महानिर्मितीने खुल्या बाजारात विकणे अपेक्षित असताना तो कोल वॉशरीजला नाममात्र ४०० रुपये प्रती टन दरात दिला जाणे, वीजनिर्मिती प्रक्रियेदरम्यान काही प्रमाणात जळलेला कोळसा निविदा प्रक्रियेद्वारे विकणे, या व्यवहारात महानिर्मितीला ७०० ते ८०० इतक्या कमी उष्माकांच्या कोळशाला प्रती टन ९३१ रु. दर मिळणे. परंतु नाकारलेला बारीक कोळशाचा उष्मांक २५०० ते ३००० पर्यंत असून सुध्दा ४०० रुपये प्रती टन दराने विकणे. त्यामुळे शासनास ५२८० कोटी रुपये वार्षिक नुकसान होणे, परंतु खुल्या बाजारात नाकारलेला बारीक कोळसा प्रती टन १०००० रु. किमतीत विकणे म्हणजेच शासनाचे ५५०० कोटी रुपये नुकसान करून कोल वॉशरीजला अतिरिक्त लाभ मिळणे, जळालेल्या कोळशाची विक्री केल्यावर तो कोळसा घेणाऱ्यांवर ५ टक्के जीएसटी आणि प्रती टन ४०० रुपये भरपाई उपकर आकारणे. परंतु कोळसा धुतांना नाकारलेला कोळसा निविदा प्रक्रिया करून खुल्या बाजारात न विकता त्याच कोल वॉशरीजला नाममात्र ४०० रुपये प्रती टन दराने विकणे, त्यातच वॉशरीजकडून जीएसटीसह राज्य शासनाचाही भरपाई उपकर आकारला जात नसल्याने सरकारच्या कोटयावधींच्या महसुलावर पाणी फेरले जाणे. सेसचा तोटा ४०० रु. प्रती टन म्हणजेच २२० कोटी रु. शासनाचे नुकसान करणे, त्यामुळे जास्त उष्माकाचा कोळसा कमी किमतीत कोल वॉशरीजला विकून महानिर्मितीचे ५ वर्षांच्या करारात चालू दराप्रमाणे एकूण २६ हजार ५०० कोटींचे आर्थिक नुकसान करणे. तर पुढील ५ वर्षांचे मुल्य गृहीत ३९ हजार ११३ कोटींचे शासकीय नुकसान अपेक्षित असणे, शासनाचे कोटयावधींचे आर्थिक नुकसान टाळण्याकरिता कोल वॉशरीजद्वारा नाकारलेला २५ % कोळसा निविदा प्रक्रियेद्वारे खुल्या बाजारात विकल्यास शासनाचे २६ हजार ५०० कोटींचे आर्थिक नुकसान टाळून शासनास ५ वर्षांत १५६४ कोटी रु. ची अतिरिक्त बचत करणे, शासनाने नाकारलेला कोळसा निविदा प्रक्रियेत विकणे करिता तातडीने निर्णय घेऊन करावयाची कार्यवाही वा प्रतिक्रिया.”

मा. उप मुख्यमंत्री तथा मंत्री (ऊर्जा) यांचे निवेदन

महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळाला (MSMC) महाजेनकोद्वारे WCL, SECL तसेच MCL मधून २१.९८ दश लक्ष मेट्रिक टन वार्षिक कोळसा उचलून वॉशरीमध्ये धुवून महाजेनकोच्या औष्णिक विद्युत प्रकल्पाला पोहोचविण्याकरिता पाच वर्षांसाठी नोडल एन्जेसी म्हणून नियुक्त करण्यात आले आहे. त्यानुसार महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळाने दि. १४.०८.२०१९ रोजी खुली निविदा प्रकाशित केली (८०% व २०% कोळशासाठी स्वतंत्र निविदा). २०% Quantity च्या निविदेला कमी प्रतिसाद मिळाल्याने निविदा पुन्हा दिनांक ०९.१२.२०२० ला प्रकाशित करण्यात आली.

WCL मधील कोळशाचा ८५% वॉश कोल, SECL गधून ८०% वॉश कोल तसेच MCL मधून ७२% वॉश कोल, तसेच कोळसा खाणीतून प्राप्त ग्रेड नुसार वॉश कोलची मात्रा विद्युत प्रकल्पाला देण्या करिता वॉशरीच्या REJECT कोळशाचे दर प्राप्त करण्याकरिता महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळाद्वारा देश पातळीवर जाहिराती देवून व महाराष्ट्र राज्य शासनाच्या संकेत स्थळावर निविदा प्रकाशित करून कोळसा वॉश करणे व वॉशरीच्या REJECT कोळशाचे दर मागविण्यात आले. निविदेत कोल वॉशरीला REJECT कोल वापरण्यास मुभा आणि त्याचे दर सुद्धा निश्चित करण्यात आले.

महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळाद्वारा राबविण्यात आलेल्या निविदेनुसार कोल REJECT ची विक्रीचे दर स्पर्धात्मक निविदेच्या मार्फत निश्चित करण्यात आले व त्यानुसार प्राप्त स्पर्धात्मक दर महाजेनको कडून मंजूर करून करारनामा करण्यात आला आहे. वॉशरीच्या कोल REJECT विक्री मध्ये शासनाचे काही नुकसान न करता सर्व प्रक्रिया स्पर्धात्मक निविदेच्यामार्फत राबवून वॉशरीज कंत्राटदारांची नियुक्ती करण्यात आली.

निविदेत प्राप्त जास्त दर देणाऱ्या निविदा धारकाला वॉशरीच्या REJECT कोळसा देण्यात आला, त्यामध्ये WCL करिता रु. ६००/- प्रति मेट्रिक टन व SECL आणि MCL करिता रु. ३००/- प्रति मेट्रिक टन दरा प्रमाणे व महाजेनकोने दिलेल्या मंजूरी प्रमाणे वॉशरीज कंत्राटदाराबरोबर करारनामा करण्यात आला.

वॉशरीच्या REJECT कोळशाच्या उष्मांकनुसार तसेच कोळसा मंत्रालयाच्या निर्देशाप्रमाणे कोल कंट्रोलरची परवानगी घेवून वॉशरीच्या REJECT कोलची विल्हेवाट करण्यात येते. कोल कंट्रोलरच्या निर्देशा प्रमाणे २२०० पर्यंत किंवा त्याखालील उष्मांक असलेला कोळसा कोल REJECT च्या श्रेणी मध्ये मोडत असतो. उक्त विक्री केलेल्या REJECT कोलवर शासनाला GST भरणा केली जात आहे. त्यामुळे शासनाचे महसुलावर पाणी फेरले जाते असे म्हणणे संयुक्तिक नाही.

निविदेच्या मार्फत दर प्राप्त करून कोल REJECT वॉशरीज कंत्राटदाराला विक्री करण्यात आला असून, वॉशरीज कंत्राटदाराला कोल कंट्रोलर च्या परवानगीने REJECT कोलची विल्हेवाट करण्यास परवानगी दिली आहे. REJECT कोळशाचे महाजेनकोला प्राप्त दर इतर राज्यातील कोल REJECT च्या दरा पेक्षा जास्त आहेत. इतर राज्य मध्ये कोल REJECT चे दर खालीलप्रमाणे आहेत :-

गुजरात राज्य विद्युत महामंडळ लिमिटेड (गारेपेलमा १)	रु. १८४.४० प्रति टन
सिंगरेनी कॉलरीज लिमिटेड	रु. १३८.०० प्रति टन
MSMC (WCL)	रु. ६००.०० प्रति टन
MSMC (SECL)	रु. ३००.०० प्रति टन
MSMC (MCL)	रु. ३००.०० प्रति टन

*****

महाराष्ट्र विधानसभा

सन २०२२ चे (पावसाळी) अधिवेशन

श्री.सुनिल प्रभू, वि.स.स. यांनी महाराष्ट्र विधानसभा नियम १०५ अनुसार दिलेली लक्षवेधी सुचना क्र.६४ पुढीलप्रमाणे आहे:-

“मुंबईत केईएमसहीत शासकीय रुग्णालयात मृत व्यक्तीच्या चेह-याची ओळख पटविण्यासाठी आवश्यक असलेले स्कॅन मशीन महागडे असल्याने याच्या वापरात सध्या रुग्णालयांना अनेक अडचणी येत असण्याचा प्रकार दिनांक २० जुलै, २०२२ रोजी निदर्शनास येणे, उपलब्ध सॉफ्टवेअरद्वारे पोलीसांना गुन्हेगारांच्या चेह-याच्या चाचणीसाठीही निधीची गुंतवणुक करावी लागणे, महागड्या सॉफ्टवेअरची किंमत ४० ते ५० लाख इतकी असल्याने रुग्णालयीन प्रशासनाला एवढी गुंतवणुक करणे शक्य नसल्याने अनेक गुन्ह्यांमध्ये पोलीसांना सॉफ्टवेअर अभावी मृतदेहाच्या चेह-याची ओळख पटविता येत नसल्याने गुन्ह्याचा उकल होण्यास अडचणी निर्माण होणे, गुन्ह्याची उकल करण्यासाठी अनेक प्रकरणे सध्या शासनाकडे प्रलंबित असणे, डिजीटल माध्यमातून प्रलंबित प्रकरणे लवकर सोडविणे आवश्यक असणे, याबाबत शासनाने तातडीने कार्यवाही करण्याची आवश्यकता, याबाबत शासनाने तातडीने करावयाची कार्यवाही व प्रतिक्रिया”

प्रा.डॉ.तानाजी सावंत,

मा.मंत्री, सार्वजनिक आरोग्य व कुटुंब कल्याण यांचे निवेदन

बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या अखत्यारितील रुग्णालयांमध्ये मृत अनोळखी व्यक्तीची ओळख पटविण्याचे काम बृहन्मुंबई पोलीसांमार्फत करण्यात येते. तसेच महानगरपालिकेच्या सिध्दार्थ रुग्णालय, गोरेगांव (प.), श्री.हरिलाल भगवती रुग्णालय, बोरीवली (प.), व राजावाडी रुग्णालय, घाटकोपर(पू.), या रुग्णालयांच्या आवारातील पोस्ट मॉर्टम केंद्रे जिल्हा पोलीस शल्य चिकित्सक यांच्यामार्फत चालविण्यात येतात.

मृतदेहाच्या चेह-याची ओळख पटविण्याकरीता उपलब्ध हार्डवेअर व सॉफ्टवेअर अत्यंत महागडे असून स्कॅनरची किंमत रु.२५ ते ३० लाख आणि सॉफ्टवेअरची किंमत रु.२० ते २५ लाख आहे. सदर हार्डवेअर व सॉफ्टवेअर खरेदी करण्यासाठी कोणताही प्रस्ताव के.ई.एम. रुग्णालय अथवा मुंबई महानगर पालिका यांचेकडून बृहन्मुंबई पोलीस आयुक्तालयास प्राप्त झालेला नाही.

तथापि के.ई.एम.रुग्णालय प्रशासनाकडून कळविण्यात आल्याप्रमाणे Manual forensic facial reconstruction याचा वापर करून ३ मृतदेहाची ओळख पटविण्याबाबत प्रयत्न केला होता व तशी वृत्तपत्रातही बातमी प्रसिद्ध झालेली होती.

सद्या मृतदेहाची ओळख पटविण्याकरीता DNA Matching, DNA Fingerprint इत्यादी पध्दती वापरण्यात येते.

महाराष्ट्र विधानसभा
सन २०२२ चे द्वितीय (पावसाळी) अधिवेशन

श्री. विनोद निकोले, विधानसभा सदस्य यांनी महाराष्ट्र विधानसभा नियम १०५ अन्वये दिलेली लक्षवेधी सूचना पुढीलप्रमाणे आहे :-

“राज्यातील ग्रामीण आणि शहरी भागांमध्ये पहिली ते आठवी आणि दहावीपर्यंत विद्यार्थ्यांची मोठ्या प्रमाणात गळती झाल्याचे शिक्षण विभागाच्या निदर्शनास येणे, राज्यातील ०३ ते १८ वयोगटातील शाळाबाह्य मुलांच्या शोधमोहिमेसाठी तब्बल तीन वर्षांनंतर शालेय शिक्षण विभागाने शासन निर्णय जारी करून राज्यात दि. ०५ जुलै, २०२२ पासून ते २० जुलै, २०२२ पर्यंत असे १५ दिवस ‘मिशन झिरो ड्राप आऊट’ नावाच्या शोधमोहिमेसाठी शिक्षण विभागाने कालबद्ध कार्यक्रम आखलेला असणे, महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषदेकडून माहे मार्च, २०२१ मध्ये, सुमारे २४ हजारांहून अधिक शाळाबाह्य मुली-मुले शिक्षणापासून वंचित असणे, त्यामुळे संविधानाने प्रत्येक बालकाला शिक्षणाचा दिलेला अधिकार, मात्र या अधिकारापासून वंचित राहिलेल्या मुलांना शिक्षणाच्या प्रवाहात आणणे ही शासनाची असलेली जबाबदारी, या बालकांना शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यात यावे परंतु सदर कार्यक्रमाची शासनाकडून होत नसलेली अंमलबजावणी, यासाठी शिक्षण विभागातर्फे ‘मिशन झिरो ड्राप आऊट’ नावाच्या शोधमोहिमेद्वारे कार्यक्रमाची योग्यरीतीने अंमलबजावणी व्हावी यासाठी राज्यात मुलांच्या व कामगारांच्या प्रश्नावर काम करणाऱ्या स्वयंसेवी संस्थांची प्रत्येक जिल्हास्तरावर मदत घेऊन महापालिका व ग्रामीण भागातील रेल्वे स्थानक, वसस्थानके, सार्वजनिक ठिकाणे, बाजार तळ, ग्रामीण भागातील दगडखाणी, साखर कारखाने, बालमजूर, स्थलांतरित कुटुंबे, बांधकामस्थळे, शेतमजूर, वस्त्या, विटभट्टीसारख्या उद्योगात शाळाबाह्य मुलांचे सर्वेक्षण व्हावे, तसेच शिक्षणाचा मूलभूत हक्क प्राप्त व्हावा यासाठी जिल्हा परिषदेच्या इतर यंत्रणांना सामावून सर्वत्र भागात शाळाबाह्य मुलांचे सर्वेक्षण योग्य पध्दतीने होण्याचे मत ज्येष्ठ शिक्षण तज्ज्ञ हेरंब कुलकर्णी यांनी व्यक्त करणे, महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषदेकडून माहे मार्च, २०२१ मध्ये, शिक्षणापासून वंचित असलेल्या शाळाबाह्य मुलांचे सर्वेक्षणात ठाणे जिल्ह्यातील शहापूर, अंबरनाथ, कल्याण, भिवंडी, मुरबाड या पाच तालुक्यात सर्व विटभट्ट्या, दगडखाणी, बांधकामाची ठिकाणे, रेल्वे स्टेशन, झोपडपट्टी, हॉटेल इत्यादी ठिकाणी शाळाबाह्य मुलांचा शोध घेण्यासाठी मोहीम हाती घेण्यात येऊन या मोहिमेत पाच तालुक्यातील ६३ मुले व ७८ मुली अशी एकूण १४१ शाळाबाह्य मुला-मुलींना शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यात आले असल्याचे निदर्शनास आलेली बाब, शाळाबाह्य मुलांच्या सर्वेक्षणाबाबत राज्यातील संघटनांनी राज्याचे शालेय शिक्षण व क्रीडा मंत्री व सचिव यांच्याकडे माहे जुलै, २०२२ रोजी लेखी पत्राद्वारे केलेली मागणी त्यावर शासनाने केलेली वा करावयाची तातडीची कार्यवाही आणि शासनाची प्रतिक्रिया:

मा.मंत्री (शालेय शिक्षण) यांचे निवेदन

कोरोना कालावधीत महाराष्ट्र शासनाने शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागाचा शासन निर्णय क्र. संकिर्ण-२०२१/प्र.क्र.२१/एस.डी.-४, दि.२३ फेब्रुवारी, २०२१ अंतर्गत दि.०१ मार्च ते १० मार्च २०२१ या कालावधीत शाळाबाह्य अनियमित व स्थलांतरित मुलांना शाळेच्या प्रवाहात दाखल करणेसाठी विशेष शोध मोहिम व्यापक स्वरूपात राबविण्यात आली. या मोहिमेत राज्यात २५०५७ शाळाबाह्य बालके आढळून आली. त्यापैकी २१७३१ बालकांना शाळेत दाखल करण्यात येऊन

शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यात आले. यापैकी ठाणे जिल्हयात ३२३ शाळाबाहय बालके आढळली असून त्यापैकी ३१९ शाळाबाहय बालकांना शाळेत दाखल करण्यात येऊन शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यात आले. तसेच त्यानंतर महाराष्ट्र शासनाने शालेय शिक्षण व क्रिडा विभागाचा शासन निर्णय क्र. संकिर्ण-२०२१/प्र.क्र.२१/एस.डी.-४ दि.२३ फेब्रुवारी २०२१ अंतर्गत दि.०१ मार्च ते १० मार्च २०२२ या कालावधीत शाळाबाहय अनियमित व स्थलांतरित मुलांना शाळेच्या प्रवाहात दाखल करणेसाठी विशेष शोध मोहिम व्यापक स्वरूपात राबविण्यात आली. या मोहिमेत राज्यात ९१९४ शाळाबाहय बालके आढळून आली. त्यापैकी ९०४८ बालकांना शाळेत दाखल करण्यात येऊन शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यात आले. यापैकी ठाणे जिल्हयात १२१६ शाळाबाहय बालके आढळली असून त्यापैकी ११६० शाळाबाहय बालकांना शाळेत दाखल करण्यात येऊन शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यात आले.

शासनाने पुन्हा ०५ जुलै, २०२२ ते २० जुलै, २०२२ या कालावधीत बालकांची गळती शून्यावर आणणेसाठी "मिशन झिरो ड्रॉप आऊट मोहिम" शासन निर्णय दि.२३.०६.२०२२ अन्वये राबविण्यात आली आहे. या शासन निर्णयान्वये शासनाच्या विविध विभागाचे सहकार्य मिळण्याकरीता जिल्हा/तालुका/ महानगरपालिका/वॉर्ड/केंद्र/गांव अशा विविधस्तरावर समित्या स्थापन करण्यात आल्या होत्या. सदर मोहिमेत संकलित करण्यात आलेल्या माहितीचे वैधतीकरणाचे काम अंतिम टप्प्यात आहे. प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये शाळाबाहय मुलांचा नियमित आढावा घेणे व त्यांना शिक्षणाच्या प्रवाहात सामील करून गळती रोखणे यासाठी प्रत्येक जिल्ह्यातील शिक्षणाधिकारी (प्राथ.) यांना नोडल अधिकारी म्हणून नियुक्त करण्यात आले आहे.

सदर तीनही मोहिमेमध्ये ३ ते १८ वयोगटातील शाळाबाहय बालकांचे सर्वेक्षण करण्यात आले आहे. या मोहिमेमध्ये शाळेत दाखल न होणाऱ्या शाळाबाहय बालकांची कारणे ही मुख्यत्वे वेगवेगळ्या कारणामुळे होणारे स्थलांतर, पालकांची अनास्था, आर्थिक स्थिती, १० वी नापास झाल्यामुळे मुलांची शिक्षण घेण्याची तयारी नसणे, बालकांची बहुविकलांगता अशी कारणे आढळली. या करीता पालकांचे समुपदेशन करणे बहुविकलांग बालकांचा विशेष शिक्षकांमार्फत गृह मार्गदर्शनाच्या माध्यमातून संपर्क साधणे असे प्रयत्न करण्यात आले.

*****

सहाय्यी निदेश (शिक्षण विभाग) दि.२३.०६.२०२२

महाराष्ट्र विधानसभा
सन २०२२ चे पावसाळी अधिवेशन

लक्षवेधी सूचना क्र.५४

सर्वश्री. सुनिल प्रभू, छगन भुजबळ, अजित पवार, जयंत पाटील, दिलीप वळसे-पाटील, धनंजय मुंडे, डॉ. जितेंद्र आव्हाड, वि.स.स. यांनी महाराष्ट्र विधानसभा नियम १०५ अनुसार दिलेली लक्षवेधी सूचना क्र.५४ पुढीलप्रमाणे आहे:-

"मा. सर्वोच्च न्यायालयाने आरक्षण देण्याचा बांटीया आयोगाचा अहवाल स्वीकारून ओबीसी समाजाला २७ टक्के आरक्षण देण्यास दिनांक २२ जुलै, २०२२ रोजी मान्यता दिल्यामुळे राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील ओबीसी आरक्षणासह निवडणुका घेण्याचा मार्ग खुला होणे, मात्र ओबीसी आरक्षण राज्यातील ८ महापालिकांसह ५ जिल्ह्यामध्ये ओबीसी आरक्षण २७ टक्क्यापेक्षा कमी मिळणार असल्याने त्याठिकाणी फेर सर्वेक्षण करण्याची लोकप्रतिनिधींनी नुकतीच शासनाकडे मागणी करण्यात येणे, बांटीया आयोगाने प्रत्यक्षात ओबीसींची लोकसंख्या ५२-५४ टक्के असताना आयोगाने ३७ टक्के लोकसंख्या असल्याचा निष्कर्ष काढून लोकसंख्या कमी दाखविण्यात येणे, यामुळे भविष्यात शासकीय अधिकारी यांच्याकडून केलेले सर्वेक्षण हे शासकीय सर्वेक्षण असून त्यातील निष्कर्ष हे निधीवाटप आणि ओबीसींच्या शैक्षणिक किंवा नोकरीतील आरक्षणासाठी विचारात घेतले जाऊ शकत असल्याने, यामुळे भविष्यात ओबीसी समाजावर अन्याय होणार असल्याची शक्यता असणे, बांटीया आयोगाने मतदारांच्या यादीतील मतदारांच्या अडणावावरून ओबीसी लोकसंख्या अंदाजे निश्चित केली असल्याने या कार्यपद्धतीला सर्व पक्षीय नेत्यांनी तीव्र विरोध दर्शविला असून आकडेवारीतील ही तफावत दूर करण्यासाठी घरोघरी जाऊन सर्वेक्षण करण्याची मागणी लोकप्रतिनिधींनी शासनाकडे करणे, ओबीसींची लोकसंख्या आयोगाने कमी दाखविल्यामुळे भविष्यात या समाजावर अन्याय होण्याची शक्यता असणे, ओबीसी समाजाच्या लोकसंख्येच्या आकडेवारीतील तफावतीबाबत आक्षेप असल्यास पुन्हा सर्वेक्षण किंवा अभ्यास करण्याची तयारी मा. विद्यमान उपमुख्यमंत्री महोदयांनी याअधीच जाहीर करण्यात येणे, म्हणून राज्यातील काही जिल्हे व शहरामध्ये ओबीसी समाजाचे प्रमाण निश्चित करण्यासाठी शासनाने तातडीने फेर सर्वेक्षण करण्याबरोबरच ओबीसी समाजाला कायमस्वरूपी न्याय मिळण्यासाठी प्रत्यक्ष जाती निहाय जनगणना करणे हा एकमेव उपाय असून याबाबत राज्य सरकारने केंद्र सरकारसोबत समन्वय साधून तातडीने कार्यवाही करण्याची नितांत आवश्यकता, याकडे झालेले शासनाचे अक्षम्य दुर्लक्ष, परिणामी ओबीसी समाजामध्ये निर्माण झालेले असंतोषाचे व संतापाचे वातावरण, याबाबत शासनाने तातडीने करवायची कार्यवाही व प्रतिक्रिया."

मा.मंत्री (इतर मागास बहुजन कल्याण) यांनी करावयाचे निवेदन -

मा. सर्वोच्च न्यायालयातील रिट याचिका क्र. ९८०/२०१९ श्री. विकास गवळी विरुद्ध महाराष्ट्र शासन व इतर यामध्ये मुख्यतः खालीलप्रमाणे आदेश पारीत केले आहेत.

- १) राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थानमध्ये मागासलेपणाचे स्वरूप व त्यावरील परिणामासाठी (empirical Data मिळवून) एक समर्पित कमिशन स्थापन करणे ;
- २) आयोगाच्या शिफारशीच्या अंमलबजावणीनुसार स्थानिक स्वराज्य संस्थांना आवश्यक

- ३) कोणत्याही परिस्थितीत असे एकत्रित अनुसूचित जाती / जमाती / ओबीसींचे आरक्षण एकूण जागांच्या ५०% टक्के पेक्षा जास्त नसेल.

राज्यातील नागरिकांच्या मागासवर्गांच्या (इतर मागासवर्गांच्या) बाबतीत स्थानिक स्वराज्य संस्थांनिहाय राजकीय मागासलेपणाच्या स्वरूपाची व परिणामांची समकालीन अनुभवधिष्टीत सखोल चौकशी करण्यासाठी समर्पित आयोग स्थापन करण्याचे मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशाचे अनुपालन करण्यासाठी श्री.जयंतकुमार बांटीया, माजी मुख्य सचिव महाराष्ट्र राज्य तथा माजी आयुक्त जनगणना यांच्या अध्यक्षतेखाली समर्पित आयोग गठीत करण्याच्या प्रस्तावास दिनांक १० मार्च, २०२२ रोजी मा. मंत्रीमंडळीने मान्यता दिली. सदर मान्यतेस अनुसरून संबंधित विभाग, ग्राम विकास विभागातून महाराष्ट्र शासन राजपत्र असाधारण भाग १-अ मधील दिनांक ११ मार्च, २०२२ रोजी समर्पित आयोग गठीत करण्याबाबतचे आदेश प्रसिध्द करण्यात आलेले आहेत.

समर्पित आयोगाने दिनांक १९ मे, २०२२ रोजीच्या पत्रान्वये मतदार यादयांचा वापर करून नागरीकांच्या मागास वर्गीयांची सांख्यिकी माहिती संकलीत करून समर्पित आयोगास सादर करण्यास कळविले. त्याअनुषंगाने सदरची माहिती संकलीत करून दिनांक २१ जून, २०२२ रोजी मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांच्या मान्यतेने समर्पित आयोगास सादर करण्यात आली.

सदर माहितीच्या आधारावर समर्पित आयोगाने नागरिकांच्या मागास प्रवर्गांचे राजकीय मागासलेपण तपासून दिनांक ७ जुलै, २०२२ रोजी राज्य शासनास अहवाल सादर केला. सदर अहवाल श्री. राजेश कुमार, अपर मुख्य सचिव, ग्राम विकास विभाग यांनी तयार केलेल्या प्रतिज्ञापत्राद्वारे मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या दिनांक १२ जुलै, २०२२ रोजीच्या सुनावणीस सर्वोच्च न्यायालय, नवी दिल्ली येथे सादर करण्यात आला.

मा. सर्वोच्च न्यायालयाने विशेष अनमती याचिका क्र १९७५६/२०२१ मध्ये दिनांक २० जुलै २०२२ रोजीची सुनावणीत सदर अहवाल स्विकारून तिहेरी चाचणीची पुर्तता केल्याच्या आधारावर राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये नागरीकांच्या मागास प्रवर्गांस आरक्षण लागू करण्यास सहमती दर्शविली. सदर अहवालात स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये आरक्षण उपलब्ध करून देताना कोणत्याही परिस्थितीत असे एकत्रित अनुसूचित जाती / जमाती / ओबीसींचे आरक्षण एकूण जागांच्या ५०% टक्के पेक्षा जास्त नसेल या अटीच्या अधीन राहून समर्पित आयोगाने शिफारशी केल्या आहेत. उपरोक्त अटीचे पालन करण्यासाठी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनिहाय नागरीकांच्या मागास प्रवर्गांचे प्रमाणामध्ये विभिन्नता दिसून येते.

वास्तविक, "जनगणना" हा विषय केंद्र शासनाशी संबंधित असून जनगणनेच्या कामकाजावर सामान्य प्रशासन विभागाचे "चॅनलायझिंग एजन्सी" म्हणून नियंत्रण असते. त्यामुळे "राज्यातील जनतेची जनगणना करणे" किंवा "राज्यातील जनतेची जातनिहाय जनगणना करणे" हा विषय सामान्य प्रशासन विभागाशी संबंधित आहे.

तसेच समर्पित आयोगाने केलेले सर्वेक्षण आणि नोंदी या केवळ राजकीय मागासलेपण सिद्ध करण्यासाठी मर्यादित आहेत. उपरोक्त सर्वेक्षण हे निधी वाटप, शैक्षणिक किंवा नोकरीतील आरक्षण यांच्याशी संबंधित नाही.